

pred katoličkim župnikom dva hrvatska pripadnika, od kojih je jedan katolik, a drugi evangelik, pa se u svrhu dokaza pozivlje na čl. 7. konvencije. Neispravna je ova tvrdnja i dokazivanje. Po domaćim zakonima može hrv. evangelik sa hrv. katolikom brak sklopiti u domovini pred kat. dušobrižnikom i nije potrebno, da ga sklopi i pred svojim funkcionarom (sr. § 19. zak. za žen. kat.). Sklapa li se taj brak u inozemstvu, dostaje, ako se sklopi pred katoličkim dušobrižnikom i ne treba da se sklopi i pred funkcionarom druge stranke (sr. § 74. zak. za žen. kat.) Domaći dakle naši zakoni ne traže, da bi se upitni brak imao (u tuzemstvu ili inozemstvu) sklopiti pred funkcionarom obiju stranaka, pak će dosljedno taj brak i u smislu čl. 7. konvencije biti u nas valjan.

Navedene ustanove čl. 5. 6. 7. uporavljuje pisac na naše ženidbene propise (str. 979.—983.). Napose razlaže uvjete diplomatskog ili konzularnog vjenčanja (str. 983.)

C. Čl. 8.—12. sadrže općenite zaglavne ustanove. Čl. 8. i 9. ograničuju područje valjanosti ove konvencije na ugovorne države i na njihove europske krajeve. Dostaje, da je jedan zaručnik podanikom koje od ugovornih država. — Alineja 2. čl. 9. te čl. 10, 11. i 12. govore o ratifikaciji, o kasnijem pristupu države zastupane na III. haškoj konferenciji, o priv. pravu, o početku, trajanju i otkazu konvencije. O svem tom raspravljao je pisac u br. 4. Mjesečnika (god. 1912. str. 429. sl.)

Još napominje ustanovu posljedne alineje čl. 5., prema kojoj se ima vjerodostojni izvadak iz matice vjenčanih poslati nadležnoj oblasti domovine obiju zaručnika.

Po tom prelazi na ustanove II. konvencije, na koje ćemo se osvrnuti, kad pisac svoju raspravu dovršio bude.

*Dr. I. A. Ruspini,*

### Bogosl.-praktičke bilješke.

Misije i teološka znanost. U najnovije doba uznapredovale su sve vrsti ljudskog istraživanja, sve grane ljudskih znanosti. Napredak taj tako je intenzivan, da su se znanosti počele dijeliti i množiti; pojedine struke, pojedine grane razvile su se u samostalne znanosti. To vidimo ne samo u prirodoslovlju, ne samo u filozofiji, ne samo u tehnici, ne samo u medicini, nego i u teologiji. Nekad nije bilo posebne pastoralne znanosti, nekad nije bilo posebne apologetike, sociologije, arheologije, pa-

storalne medicine i kako se sve ne zovu danas te nove teološke znanosti.

Ovakova nova znanost u teologiji danas je i misionaska znanost. Danas postoje već posebne profesorske stolice za misionisku znanost na sveučilištu u Monakovu, Vratislavi, Münsteru i Paderbornu.

Nastaje zanimljivo pitanje, čemu nam koristi poseban misioniski studij, kakva sveza postoji između misija i teološke znanosti.

Misije zasižu duboko ne samo u praktičke nego i u teoretske bogoslovne znanosti. One imaju usku svezu ne samo s homiletikom i kateketikom, crkvenim pravom i poviješću, nego i s dogmatikom, apologetikom, bibličkim naukama i patrologijom. Misioniski studij može poslužiti svim ovim strukama kao pomoćna znanost. Predmet misioniske znanosti obuhvata djelomice sve ove struke.

Ogledat ćemo odnošaj misija spram pojedinih teoloških znanosti a u prvom redu spram dogmatike.

1. Nema dvojbe, da su misije bitna, fundamentalna dužnost Kristove crkve. Evanđelje treba da se raznosi u cio svijet. „Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti docentes eos servare omnia, quaecunque mandavi vobis, (Mat. 29, 19 sq.), tako reče božanski Spasitelj, prije nego je uzašao na nebo. Zadnje mu riječi prema Act. Ap. 1, 8. 9. bijahu: „Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, et eritis mihi testes in Jerusalem et in omni Judaea et Samaria et usque ad ultimum terrae; et cum haec dixisset, videntibus illis, elevatus est; et nubes suscepit cum ab oculis eorum.“ Dakle zadnja naredba Spasiteljeva, posljednja mu volja i zapovijed bijaše, da se naučavajuća crkva brine za misije. Misionaska dužnost tako je spojena s biti crkve Kristove, da bi crkva katolička prestala biti crkvom Kristovom, čim bi se prestala brinuti za misije. A što čine apostoli i misionari u misijama? Što drugo nego u prvom redu naviještaju glavne vjerske istine kršćanstva „his qui in tenebris et in umbra mortis sedent“ (Luc. 1, 79). Odatle se već razabire vez između misija i dogmatske teologije. Objavljene vjerske istine po naravi svojoj jesu misioniske istine. Objava naime dana je cijelomu ljudskom rodu i sav ljudski rod imade pravo na nju. No pojedinac čovjek ne može spoznati objavljene vjer-

ske istine invencijom svoga uma, nego je nužno da mu se te istine od drugud donesu i navijeste. „Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei“ (Rom. 10, 17). „Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Quomodo vero praedicabunt, nisi mittantur?“ (Rom. 10, 13 ssq.). Ova nužda, da se objavljene istine naviještaju, dakle nužda misija, to je veća, što koji narod dublje stoji u duševnoj kulturi. Prema tomu pojam vjerske dogmatske istine uključuje u sebi pojam misija i teološka nauka o naučavajućoj dužnosti crkve, te čuvarice objave, razumije se pravo i svestrano samo onda, ako se promatra kroz prizmu misionske ideje.

Do istoga rezultata moramo doći, ako uzmemo pred oči sredstva spasenja, o kojima posebna dogmatika opširno govori. Stalno je, da se čovjek svojim vlastitim silama ne može spasti. Stalno je, da je Krist Gospodin u svojoj ljubavi i dobroti naredio sredstva spasenja i da je osnovao posebno društvo, crkvu, da ova sredstva spasenja svim ljudima namiče. Odatle slijedi s jedne strane, da svi ljudi imaju pravo na ta sredstva, a s druge strane da crkva imade svetu dužnost ljudima namicati sredstva spasenja; i ova je dužnost to veća, što su ljudi moralno slabiji, što su dublje pali. Dakle i dogmatska nauka o sredstvima spasenja po naravi svojoj upućuje nužno na misije.

Što je nekoć sv. Pavao kao apostol svijeta, kao misionar zbio u riječi: „Unus Dominus, una fides, unum baptisma“ (Eph. 4, 5), to je zapravo jezgra teoretske dogmatske nauke o stvorenju, otkupljenju i posvećenju. I što nas teoretska dogmatika uči o Kristu i o njegovoj crkvi, to je podloga praktične misionarske dogmatike. Drugim riječima misije tek čine razumljivom teoretsku dogmatiku, one ju provode u život.

Poradi ove uske sveze teorije s praksom, dogmatike s misijama, bit će korisno po teologa, ako se pri svom studiju obazire na misije. Evo još i posebnih razloga.

a) Ne obazire li se teolog na misije, ne će potpuno proknuti u misijonski problem kršćanstva. Ono malo što se u teološkim knjigama o misijama nalazi, imade poglavito pred očima poganske narode staroga klasičnoga doba. No

misije kod starih naroda otkrivaju misioni problem kršćanske vjere tek napola. Stari su poganski narodi bili kulturni. Njihova je kultura od prilike bila onakova, kakova je bila u narodu, iz koga je niklo kršćanstvo. Što više do njih su doprli mnogi traci praobjave, patrijarške i mozaičke objave, koju je narod izraelski čuvao. Naviještati vjeru takim narodima bilo je posve drugo nego naviještati vjeru posve divljim narodima, koje obraćaju današnji misionari.

b) Ne obazire li se teolog na misije, ostat će mu nerazumljiva ona epohalna zadaća, što ju crkva Kristova diljem stoljeća treba da vrši. Po staroj navadi osvrću se teolozi na misije samo prigodice, kad govore o katolicitetu crkve, a i tu imaju pred očima samo najstarije misije; no najstarija perioda misioni povijesti jedva će moći potpuno izraziti visoku zadaću kršćanstva spram ljudskoga roda. Razlozi su već spomenuti: najstarije naime misije imaju za objekat narode više manje srodne, one im pružaju na neki način samo idealna dobra kršćanske vjere i napokon one se mogahu poslužiti pravim i trajnim tečevinama kulture ovih naroda u svoju svrhu. Mnogo je drukčije radno polje novijih misija, njima kao da je providnost Božja namijenila mnogo višu i težu zadaću. Zanimljivo je pogledati, kako providnost Božja u razno doba daje kršćanskim misijama raznu zadaću. U doba prvih četiriju stoljeća išli su kršćanski misionari k poganskim narodima, koji su im bili po rasi srodni i koji su imali kulturu. U doba seobe naroda propovijedahu kršćanski misionari opet narodima više manje srodnim ali nekulturnim. Danas imaju kršćanski misionari pred sobom narode, koji niti su im po rasi srodni niti imaju kulturu. Problem je dakle misioni što dalje to teži to kompliciraniji. Zato nije pravo, ako se teolog ne obazire ništa na najnoviju povijest misija.

c) Ne obazire li se teolog na misije, jedva će moći potpuno dokučiti zamašaj pojedinih vjerskih istina, jedva će moći prosljediti sve posljedice, koje iz vjerskih istina izvire. Kako su velike pojedine dogmatske istine u svijetlu misija! Kako nam se primjerice uzvišenom prikazuje u tom svijetlu providnost Božja, ekonomija spasenja, dijeljenje milosti! Kako je veliko u tom svijetlu djelo otkupljenja! Kako božanska svrha i zadaća crkve katoličke! Kako plodna Kristova nauka, kako privlačiv njegov primjer, kako idealan njegov ljud-

ski život! — S obzirom na praktičke konkluzije iz vjerskih istina možemo navesti kao primjer ovo: Svi auktori jednodušno govore o tom, kako je objava Božja nužna za spasenje ljudskoga roda, ali malo ih imade, koji odatle izvode zaključak, da se dana objava imade ljudima priopćivati i naviještati. Svi govore o tom, da crkva imade pravo naviještati evanđelje svim narodima, na svim mjestima, u svako vrijeme, ali malo ih imade, koji bi naglasili i dužnost, koja odatle za crkvu ističe.

2. Sve dosada crtali smo odnošaj misija spram dogmatike. Sad nam je tomu dodati, da je znanstveni misionški studij za katoličkog apologeta naprosto *conditio sine qua non*. Dvojaka je zadaća katoličkog apologeta. Prije svega treba on da dokaže i obrani istinitost kršćanstva spram nekršćanskih religija (*demonstratio christiana*), onda treba da dokaže i obrani istinitost katoličke crkve spram nekatoličkih konfesija (*demonstratio catholica*). Sve kad bi za obranu istinitosti kršćanstva i dostajalo obazrijeti se samo na starije misije, za obranu istinitosti katoličke crkve u današnje vrijeme stare misije ne bi dostajale. Tu treba da apologet stupi na polje sadašnjosti i da iz misija novog doba vadi argumentaciju.

3. Misije imadu dodirnih točaka i s bibličkim naukama i s patrologijom. U sv. Pismu kao i u predaji, koja je poglavito sadržana u djelima sv. otaca, nalazi se suma vjerskih i moralnih istina, u njima je skriveno i dosta veliko dragocjeno blago misionških istina. Vrlo zahvalan posao poduzeo bi onaj, koji bi se dao na to, da sv. Pismo i tradiciju istraži s misionškoga gledišta.

Ako je tako uski odnošaj misija k teoretskim granama teologije, što tek da kažemo za praktične grane teologije!

4. Prije svega će misije moći u velike oploditi homiletiku i katekezu. Zar ne bi značilo nanijeti silu evanđeoskom tekstu, kad bi homilet htio da priče Gospodnje i mnoga nedjeljna evanđelja obradi bez ikakova obzira na misije? Ovamo spada priča o sijaču, o poslenicima u vinogradu, o velikoj večeri, o zrnu gorušičnom, o sakrivenom blagu i mnoge druge. Kako će moći kateket tumačiti svojim slušateljima uzvišene planove Božje, poslanje Spasiteljevo, bit i svrhu crkve, divne plodove i učinke kršćanske vjere, ako se ne pozove na misije. Isto tako puk kršćanski jedva što u propovijedima tako rado

sluša, nego kad propovijednik crta život i rad kršćanskih misionara, njihove tegobe i pogibli, njihova stradanja i uspjehe.

5. Posebna još manje obrađena struka je misionarsko pravo. Tu stoji crkveni pravnik pred raznolikim poslom. Ponajprije može skupiti u jedno sve zakone, što ih je sv. Stolica izdala i izdaje za misije i misionare. To ne bi bio tako težak posao, jer su ti zakoni kodificirani u zbirka rimске propagande. Mnogo teži i zanimljiviji bi posao za pravnika bio ispitati, kakova su pravna načela vladala u pojedinoj misionarskoj periodu, kakav je odnošaj postojao između državne i kolonijalne politike te kršćanskih misija, koja su načela normirala taj odnošaj, kako su misije uplivale na državno zakonodavstvo pojedinih naroda. Tako primjerice nema dvojbe da su misije jako uplivale na početni razvoj državopravnih prilika germanskih naroda. Isto je tako poznato, da je kolonijalna politika Španjolaca i Portugizaca uplivala silno na misije. Hoćemo li razumjeti, kako su pojedini narodi primali kršćanstvo, treba da nam pravnik prikaže državopravne i crkveno-pravne prilike onog doba i onih naroda.

6. Da se crkveni historičar mora obazirati na misije, o tom ne će nitko posumnjati. Ta prva i glavna zadaća povijesti crkvene je prikazati, kako se crkva Kristova diljem vijekova kod pojedinih naroda širila. Budući da se crkva širi misijama, to je misionarska povijest bitni i sastavni dio crkvene povijesti. Crkveni historičar treba da ex professo probire povijest misija kod svih naroda svih vremena. On treba da tu povijest znanstveno istražuje. Baš ove godine osnovaše Nijemci jedan internacionalan institut za znanstvena misionarska povijesna istraživanja.

7. Nemaju misije dodira samo s teološkim znanostima, nego su one usko združene i s profanim znanostima. Tu neka bude dosta samo nabaciti nekoliko misli. Koliko su misije koristile prirodoslovnim znanostima, osobito geologiji, zoologiji, botanici! Koliko su koristile medicini za upoznavanje i suzbijanje raznih bolesti! Koliko su koristile filologiji iznašajući nove jezike i stvarajući nove literature! Koliko su koristile komparativnoj filologiji, sravnjujuć razne jezike! Koliko su koristile komparativnoj znanosti religija ispoređujući razne poganske vjere i vjerske običaje. Koliko su koristile etnologiji otkrivajući nove narode, proučavajuć nji-

hov život i njihovu kulturu! Koliko su koristile geografiji opisujući još nepoznate krajeve, mjereći visinu gora i dubinu rijeka! Koliko su koristile profanoj historiji pričajuć o drevnosti dalekih nam naroda i otimajuć propasti njihove stare spomenike!

Svakako je očito to, da su misije uslijed osobite svoje zadaće i uslijed raznolikog svog djelovanja u svezi s većim dijelom ljudskih znanosti. Prema tomu doći će naučnjacima raznih struka, a osobito teolozima, u dobar čas, budu li se pozabavili misijama. Proučavajuć misije otvorit će se novi vidici raznim znanstvenim granama. Polje rada proširit će se misioniskim studijem. Tã tu se i onako radi o mnogim neriješenim pitanjima. Proučavajuć misije naučit ćemo pravo cijeniti religioznu, kulturnu i civilizatorsku snagu crkve katoličke; jedino tako moći ćemo shvatiti rad crkve Kristove među narodima u svoj veličajnosti i božanstvenosti njegovoj. Ova spoznaja povećat će u grudima našim ljubav spram sv. crkve, ojačat će nam vjersko osvjedočenje, učvrstit će u nama ono, što bismo mogli nazvati crkvenim domoljubljem.

Misije su boj, misije su osvajačka provala, misije su vojna u neprijateljskoj zemlji, nu ne vojna mačem i vatrom, ne vojna iz želje za egoističkim osvajanjem tuđega, nego vojna istine i ljubavi, vojna poduzeta iz najplemenitijih i najčišćih motiva za najsvetiju stvar — slavu Božju i spaseaje neumrlih duša. Svi smo dužni sudjelovati u ovoj božanskoj vojni. Tko je od Boga zvan, neka žrtvuje svoju osobu. Komu je Bog dao neka žrtvuje svoje bogatstvo. A koji se bave naukom, neka žrtvuju toj vojni svoje umne sile, neka se bave misioniskim studijem.

*Dr. Kamilo Dočkal.*



## Recenzije.

**C. Frick:** *Ontologia seu metaphysica generalis.* Herder. Friburgi, 1911. izd. 4. str. X+236, cijena K 3'12, vez. K 4.

Pod naslovom: *Cursus philosophicus* izdali su profesori Isusovci: Frick (*Logica i ontologia*), Haan (*Philosophia naturalis*), Boeder (*Psychologija rationalis i theologia naturalis*) i Cathrein (*Philosophia*

*moralis*) cijelu skolastičnu filozofiju za školsku porabu. Da je taj „Cursus“ dobar i da odgovara svojoj svrsi, možemo po tom zaključivati, što je svaka sveska doživjela barem tri izdanja (Cathreinova: *Philosophia moralis* dapače osam) i što je taj cursus megju učećom mladeži dobro poznat i obljubljen.

Frickova: *Ontologia*, koja je prvi put izašla god. 1894. predleži sada već u 4. izdanju, koje je u mnogočem